

VI. Architektura: fiat jako návrh, energie jako skutečnost

Tento text je součástí otevřeného analytického seriálu Poznámky k fungování současného systému a je předložen ke korekci – odborné i laické.

Tento díl rozlišuje mezi architekturou řízení vztahů a fyzickou skutečností energie a zkoumá, kde naráží abstraktní postupy na realitu.

Obsah

VI. Architektura: fiat jako návrh, energie jako skutečnost.....	1
Úvodní vymezení.....	1
Fiat architektura.....	1
Asymetrie nejistoty.....	2
Společenský důsledek: změna chování, ne řešení problému.....	2
Přenositelnost a konkurence: návrat nejistoty nahoru.....	3
Iluze řízení a střet se skutečností.....	3
Závěrečné hodnocení.....	3
Poznámka k dalším dílům seriálu.....	3

Úvodní vymezení

V předchozích kapitolách bylo ukázáno, že pojmy jako dluh, úrok, zisk, peníze či „CO₂“ fungují v moderním systému především jako **rozhraní** – jako nástroje, jimiž je řízeno chování, přerozdělována odpovědnost a oddalován střet s důsledky.

Pro tato rozhraní jsme používali označení „fiat“.

"fiat" pochází z latiny a znamená „budiž tak“

Chápe se to jako „ustaveno nařízením“, „nařízeno“ a spoléhá na důvěru veřejnosti v toto nařízení.

Celý systém pojmenujeme „Fiat architektura“, což zahrnuje dnešní **systém řízení vztahů postaveném na dluhu, úroku, zisku, „CO₂“, dotacích, sankcích, ...**

Tato kapitola navíc obrací pozornost **k energii, kterou žádné rozhraní nahradit nedokáže, a její klíčové roli mezi ekonomickými a politickými nástroji.**

Fiat architektura

Architektura obecně je popis jednotlivých částí systému, jejich uspořádání a vztahů, rolí, vlastností a způsobu řízení.

Současná Fiat architektura se vyznačuje tím, že:

- odděluje rozhodování od následků,
- chrání rozhodující aktéry před nejistotou,
- a **přenáší nejistotu směrem dolů**, na ty, kdo rozhodovat nemohou.

Nejde o selhání ani náhodu.

Je to **vlastnost návrhu**.

Cílem návrhu je maximalizace kontroly nad tokem rozhodnutí a důsledků, včetně řízení nejistoty.

uspořádání toku rozhodnutí a důsledků tak, aby bylo možné nejistotu řídit

Komodity jako zlato, stříbro, apod. jsou nástroje, které jsou efektivní k zastupování a uchovávání peněz a udržování jejich hodnoty v čase. Nemají schopnost působit na „realitu“ a řídit ji v reálném čase.

Pod řízení v reálném čase rozumíme řízení, které má ještě smysl. Má očekávaný vliv na požadovaný výsledek.

Přímým řídicím nástrojem jsou energie. Existují ve fyzickém světě a působí přímo.

V této souvislosti můžeme rozlišit tři roviny:

1. **Energie** – fyzická skutečnost, komodita, která má limity.
2. **Fiat architektura** – způsob, jakým jsou vztahy navrženy a řízeny.
3. **Administrativní proxy** – nástroje (např. „CO₂“, povolenky, dotace, sankce), kterými architektura působí na realitu, aniž by se jí „dotkla“. Jsou **prostředníkem**, rozhraním, kterým se skutečnost filtruje, tlumí a zpožďuje.

Vše, co má reálnou hodnotu – výroba, doprava, informace, technologie, bezpečnost i každodenní život – je **přeměnou energie**.

Energie je veličina, která se nedá vytvořit razítkem, mluvením. Nelze vytisknout, nelze ji přenést do budoucnosti bez nákladů, nelze ji vytvořit smlouvou **z ničeho**.

Energie se spotřebovává, mění v práci, teplo, pohyb, a nakonec v entropii.

Ve Fiat architektuře plní zároveň roli měny i rozhraní.

Administrativní a finanční proxy

Imigrace, investice, burza, ESG, dobročinnost, regulace...

Všechno jsou to nástroje, které mají **stejnou funkci**.

Jedná se o snahu odvádět energii, pozornost a konflikt od příčin, aniž by bylo nutné změnit návrh architektury. Potřebné změny se nahrazují „symbolickou“ akcí

Imigrace oddaluje střet mezi kapitálem a reálnou prací.

Místo uvolnění technologií, know-how a autonomie chudším regionům, dochází k přesunu „lidské energie“ do systému, který ji umí výhodně absorbovat, bez přenosu odpovídající hodnoty zpět.

Příčina nerovnosti zůstává netknutá.

Zdrojové země ztrácejí část své reprodukční a rozvojové kapacity, zatímco cílový systém získává pracovní energii bez plných nákladů jejího vzniku. Přestože část prostředků proudí zpět, nekompensuje to strukturální ztrátu. Současně dochází k tlaku na místní pracovní sílu a k růstu administrativní a řídicí složitosti, což zvyšuje entropii systému bez odpovídajícího růstu produktivity.

Imigrace v tomto rámci plní i roli morálního rozhraní: umožňuje prezentovat reakci bez zásahu do příčin.

Investice a burza nejsou primárně mechanismy tvorby hodnoty, ale mechanismy alokace a přeskupování kapitálu, hodnota, která vzniká, neodpovídá celkovým nákladům systému (energie, stres, čas, informace).

Pro malé účastníky je investiční prostředí svou povahou, bez přístupu ke stejným informacím a nástrojům, vysoce nejisté.

ESG? Neřeší důsledně tok energie (kde vzniká, kde se spotřebovává). Neřeší důsledně tok peněz. Vytváří **metriky, skóre, reporty, certifikace**. Umožňuje **řídit chování skrze pravidla**, nikoli skrze změnu architektury. To z něj dělá **typický fiat nástroj**.

Systém **stimuluje spotřebu** (auta, cestování, luxus), zároveň **externalizuje náklady** (pojištění, paliva, infrastruktura), ESG to **nemění**, jen **vykazuje**.

*Spotřeba je podporována, její důsledky jsou spravovány.
Řízení se samo stává hlavním spotřebitelem energie.*

Asymetrie nejistoty

Zásadním rysem současné fiat architektury je **systematická vytváření asymetrické nejistoty**.

Před nejistotou jsou chráněni:

- velcí korporátní aktéři,
- finanční instituce,
- regulované monopoly,
- politici a správní rozhodovatelé,

a to prostřednictvím:

- fixací,
- garancí,
- dotací,
- regulačních bariér,
- a mechanismů přenosu rizika.

Nejistota vzniklá jejich rozhodnutími je přenesena na:

- jednotlivce,
- domácnosti,
- malé podniky,
- a budoucí daňové poplatníky.

Nejistota není chybou systému.

Je nástrojem řízení toku energie těmi, kdo rozhodují.

Tato nejistota se vytváří a udržuje dluhem.

Společenský důsledek: změna chování, ne řešení problému

Tato asymetrie nemění jen ekonomiku.

Mění **charakter společnosti, hodnotový systém, vztahy, preference**.

Přenositelnost a konkurence: návrat nejistoty nahoru

Smyslem funkční architektury není nejistotu odstranit, ale **správně ji přiřadit**.

U důležitých infrastruktur se opakovaně ukázalo, že přenositelnost, možnost rychlé změny poskytovatele, nízké transakční náklady, nechrání primárně spotřebitele, ale:

vracejí nejistotu rozhodujícím aktérům.

Přenositelnost znamená, že poskytovatel nese riziko ztráty klienta, politik nese riziko špatného rozhodnutí, úředník nese důsledky špatně navrženého řídicího rámce.

Bez této nejistoty nevzniká skutečná zpětná vazba.

Iluze řízení a střet se skutečností

Fiat architektura může regulovat symboly, přesměrovávat peníze, tok energií, upravovat pravidla.

Nemůže však změnit fyzikální limity, zrušit energetické náklady, ani dlouhodobě potlačit důsledky špatných rozhodnutí.

Skutečnost „nevyjednává“, pouze „vyčkává“.

Architektura může střet oddálit, ale nemůže jej zrušit.

Závěrečné hodnocení

To, že systém nějak „funguje“, nic nedokazuje ani nevyvrací.
Energie nejsou problémem. Nejsou ani dobré ani špatné.

Problémem je, že nejistota byla odebrána tam, kde měla působit jako zpětná vazba.

Problémem je architektura, která:

- chrání rozhodující aktéry před nejistotou,
- tlumí skutečné signály,
- a prezentuje symbolickou změnu jako změnu skutečnou.

Takový systém může působit stabilně,
ale je **strukturálně vratký** – závislý na potlačování reality.

Fiat architektura může dlouho fungovat bez střetu se skutečností.
Nemůže však zajistit, že k němu nedojde.

Společnost není nestabilní proto, že by byla vystavena nejistotě.

Je nestabilní proto, že nejistotě nejsou vystaveni ti, kdo rozhodují.

Stabilita společnosti nevzniká potlačením nejistoty, ale jejím správným přiřazením.

Systém, který chrání rozhodující aktéry před nejistotou, ji nutně přenáší na ty, kteří rozhodovat nemohou.

Poznámka k dalším dílům seriálu

Tento text je součástí otevřeného analytického seriálu *Poznámky k fungování současného systému*.
Jednotlivé díly seriálu zkoumají běžně používané pojmy ekonomické a společenské reality jako možné nositele skrytých asymetrií a mechanismů, které mohou zakrývat (kamuflovat) strukturální povahu systémových problémů.

Aktuální verze všech souvisejících dokumentů jsou dostupné na:

<https://www.jetoonas.cz/poznamky-k-fungovani-soucasneho-systemu/>

